

## **Den halshuggede fra Bakkendrup: Hvordan så han ud?**

*Niels Lynnerup og Bjørn Skaarup, Antropologisk Laboratorium, Retsmedicinsk Institut, Københavns Universitet.*

## Den halshuggede fra Bakkendrup: Hvordan så han ud?

Niels Lynnerup og Bjørn Skaarup  
Antropologisk Laboratorium, Retsmedicinsk Institut, Københavns Universitet.

Arkæologerne finder ofte skeletter af vore forfædre og -mødre i jorden, når de graver i fx fortidens gravhøje eller i mideldalderkirkegårde. Nogle skeletfund taler dog umiddelbart stærkere til os end andre, fx fund af børneskeletter, et fund af et kvindeskelet med et næsten fuldbåret barn i bækkenregionen, eller et skelet med svært sygelige og invaliderende forandringer.

Kalundborg Museum udstiller to skeletter fra den tidligere middelalder. De blev udgravet i 1977, og det var ganske klart, at det drejede sig om to mennesker, der var blevet henrettet<sup>1</sup>. Deres hoveder var blevet hugget af, og da ligene blev lagt i graven, blev de afhuggede hoveder lagt mellem benene på dem<sup>2</sup>. Sådan er de to skeletter også udstillet i dag<sup>3</sup>.

*De halshuggede fra Bakkendrup. Ud over, at vi får et indblik i tidligere tiders rettergang, er disse skeletter vel netop også udstillet, fordi vi her har denne fornemmelse af, at skeletterne taler stærkt til os: vi aner en individuel, menneskelig historie bag fundet. Foto Gunnar Jørgensen.*



Hvorfor de to mænd blev henrettet ved vi ikke, kun at de var hhv. 20-30 og 30-40 år gamle. Vi ved også, at den ene mand havde et temmelig karakteristisk ansigt, idet han havde et kraftigt underbid at dømme ud fra kraniet og underkæben. Netop denne individuelle historie gjorde det interessant for os at medvirke til at genskabe en markant og særdeles individuel egenskab: hans ansigt. Vi mennesker har en fænomenal evne til at genkende ansigter; en evne som måske endda repræsenterer vor hjernes første store erkendelsesmæssige anstrengelse, når vi er nyfødte og spæde. Derfor lægger vi mennesker også vægt på ansigtet og ansigtsudtryk i vores vurdering af andre, og derfor vil et rekonstrueret ansigt måske bringe os tættere på fortidens mennesker end kraniet alene.

Antropologisk Laboratorium ved Retsmedicinsk Institut i København har igennem nogle år arbejdet med ansigtsrekonstruktioner af fortidige mennesker på grundlag af deres kranier: Kunne vi genskabe ansigtet på den ene halshuggede?<sup>5</sup>

En ansigtsrekonstruktion tager udgangspunkt i den overensstemmelse, der må være mellem ansigtets bløddele og kraniet<sup>5</sup>. Denne overensstemmelse er udtryk for det forløb og den fyldte ansigtets muskler har og så tykkelsen af bløddelene, herunder fx underhudens fedtlag, svarende til forskellige områder i ansigtet. Visse steder kan kraniets knogler mærkes tydeligt under huden, fx underkæbens underkant og tindingebenene; andre steder er der en stor bløddelsfyldte, fx kinderne. Metoden til ansigtsrekonstruktion bygger derfor dels på kendskab til musklerne og deres forløb og hæftning på kraniet, dels på en lang række anatomiske og retsmedicinske undersøgelser af bløddelstykkelse bestemte steder på kraniet.

Bløddelstykkelsen svarende til bestemte steder på kraniet vurderes ud fra en række tabeller. Igennem tiderne er der nemlig udarbejdet en række af disse tabeller, som regel på grundlag af måling ved anatomiske eller retsmedicinske dissektioner, dertil også nu ultralydsanalyser. Tabelværkerne kan kun angive middelværdier, og dermed sker den første afvigelse fra den engang levende persons "rigtige" ansigt: Vi kan ikke sige, om personen var tyk eller tynd, men må bruge disse middelværdier. Tykkelsen angives ved at sætte små målepinde fast, der angiver tykkelsen svarende til bestemte steder på kraniet.

Derefter følger et møjsommeligt arbejde med at påføre 25 af ansigtets vigtigste muskler, ved brug af en metode til ansigtsrekonstruktion, der er udviklet ved det engelske University of Manchester. Indledningsvis opbygges halsen. Efterfølgende opbygges de to store tygge- og mundlukkemusler, den ene flad og vifteformet bredt ud over tindingen og tydeligt afgrænset i kraniet. Den anden er

en diagonal og rektangulær muskel, der forbinder kindben og underkæbe. Herefter indsættes øjeæblerne, som holdes på plads i hulerne af to store øjenringmuskler. Endnu en stor oval ringmuskel, mundmusklen, påføres tværs henover fortænderne. Hjørnetændernes placering indikerer mundens bredde. Omkring mundmusklen modelleres en række mimiske muskler, som stråler ud i alle retninger af ansigtet og styrer mundens mange bevægelser og grimasser.

Næseåbningen, næseryggen og det lille knoglefremspring forneden, samt ganens forløb, giver tilsammen et billede af næsen, som lidt modsat den almindelige opfattelse, faktisk kan modelleres rimeligt præcist. Derimod er ørernes form og størrelse "gætterier", kun deres placering kan angives af ørehullerne i kraniet. Så ørerne på ansigtsrekonstruktioner er i virkeligheden "standard-ører". Ørernes nærmere form er dog ikke afgørende, kun i den forstand, at det ville virke mærkeligt, hvis der ikke var ører på rekonstruktion. Med næse, muskler, øjne og ører på plads er der skabt en klar forestilling om ansigtets generelle proportioner – tilbage er kun at tilføje hudlag udenpå de modellerede muskler, indtil ansigtet fremstår færdigt.

Til sidst tilføjes en frisure, og igen kan dette ikke understøttes af de egentlige fund. Om den almindelige frisure i middelalderen kan der dog gisnes om ud fra fx kalkmalerier. I dette tilfælde valgte vi, efter samråd med arkæologerne, at give ansigtsrekonstruktionen en "neutral" frisure. Hår-, hud- og øjenfarve er også udenfor rækkevidde i vores tilfælde. Det er derfor også valgt, at rekonstruktionen skal fremtræde neutral "buste-agtig", uden forsøg på at bemale den i hudfarver og påsætte hår og øjenbryn og "make-up".



*Ansigt under rekonstruktion t.v.; det færdige ansigt t.h. De mål, man besidder for bløddelstykkelse er i deres natur gennemsnitsmål, hvorimod forløbet af de enkelte muskler i højere grad afspejler individuelle træk ved kraniet. Afgørende for et godt resultat af en rekonstruktion er derfor også den rette blanding af denne viden: Ved alene at opbygge en ansigt ud fra tabeller om gennemsnitlig bløddelstykkelse fås et meget "gennemsnitligt" og karakterløst ansigt. Evnen til at opnå et ansigt, der troværdigt afspejler det givne kranie, og dermed den engang levende person, samtidig med at man får indtryk af en "rigtig" person, afhænger meget af dette. En kunstnerisk evne, koblet med videnskabeligt data, er nok en afgørende forudsætning for at arbejde med ansigtsrekonstruktion. Foto Antropologisk Laboratorium.*

Om ligheden med den engang levende person kan det på baggrund af retsmedicinske sager, hvor en uidentificeret endte med at kunne identificeres, siges, at "genkendelsesraten" er på ca. 60-80%. Sådanne opgørelser er imidlertid vanskelige, bl.a. fordi ansigtsgenkendelse inddrager aspekter, som ikke kan indgå i en ansigtsrekonstruktion, fx et "typisk"

ansigtsudtryk, øjenfarve, ar o. lign. Den bedste måde at karakterisere resultatet er måske, at mandens genopbyggede ansigt højest sandsynligt ville få dem, som engang kendte ham, til at tænke: "Hør, ligner det ikke....?"

Interessant i dette tilfælde var det særlige særkende med underbiddet. Dette havde fremtrådt særdeles markant ved kranieundersøgelsen; da ansigtet blev modelleret, viste det sig, at musklerne og bløddelene i nogen grad slørede underbiddet, men har omvendt stadig givet personen markante træk ved munden, læberne og hagen. Han har bestemt været genkendelig for sine omgivelser! Som mand har han højest sandsynligt nok søgt at maskere det endnu mere med anlæggelse af overskæg.

Ansigtsrekonstruktionen kan give en god fornemmelse af udseendet hos et menneske som gennem 1000 år har været ansigtsløs. Personligheden bag, og ikke mindst årsagen til at han blev henrettet, må man stadig gætte sig til.

#### Noter/litteratur

<sup>1</sup> Pedersen, L & Fischer, A: "Vikinger på foryngelseskur". *Årets gang 2006*. Kalundborg Museum.

<sup>2</sup> Bennike, P & Christoffersen, J: "Et hoved kortere". *Skalk 1981*, nr. 3: 10-13.

<sup>3</sup> Kalundborg Museum. Hjemmeside, [www.kalmus.dk](http://www.kalmus.dk)

<sup>4</sup> Ansigtsrekonstruktionen blev udført i samarbejde med Kulturarvsstyrelsen og finansieret af Kulturministeriets Tipsmidler i forbindelse med formidling af Naturpark Tissø-Åmosen.

<sup>5</sup> Prag, AJNW & Neave, R: "*Making Faces: Using Forensic and Archaeological Evidence*". British Museum Press, London, UK. 256 Pp.